

OSM VELIKONOČNÍCH ZASTAVENÍ

Středisko volného času Rosice pro vás připravilo osm velikonočních zastavení, které můžete využít pro zpestření výletní trasy během velikonočních svátků.

Na osmi velikonočních zastaveních se seznámíte s historií a skrytými významy Velikonoc.

Možná vás zaujmou recepty, které si můžete ofotit a podle nich doma vařit.

Zastavení první

Proč slavíme Velikonoce?

V rámci pohanské tradice – vítáme jaro a vyháníme zimu. Jsou spojené s oslavou prvního jarního slunovratu. V lidových tradicích bylo toto období vnímáno jako počátek nového vegetačního roku. Probouzející se příroda byla vítána a oslavována, pomocí nejrůznějších obyčejů se lidé snažili přenést tuto životní energii na sebe, dobytek i budoucí úrodu.

Křesťanská tradice navázala na původní lidové obyčeje.

Podle křesťanské tradice - připomínáme si poslední dny života Ježíše Krista a jeho z mrtvých vstání. Velikonoce jsou nejvýznamnějším svátkem křesťanské církve, je spojený s památkou umučení a vzkříšení Krista v noci ze soboty na neděli. Na pátku tohoto zázraku se noc jmenuje Velká noc. O toho je odvozen i náš název Velikonoce.

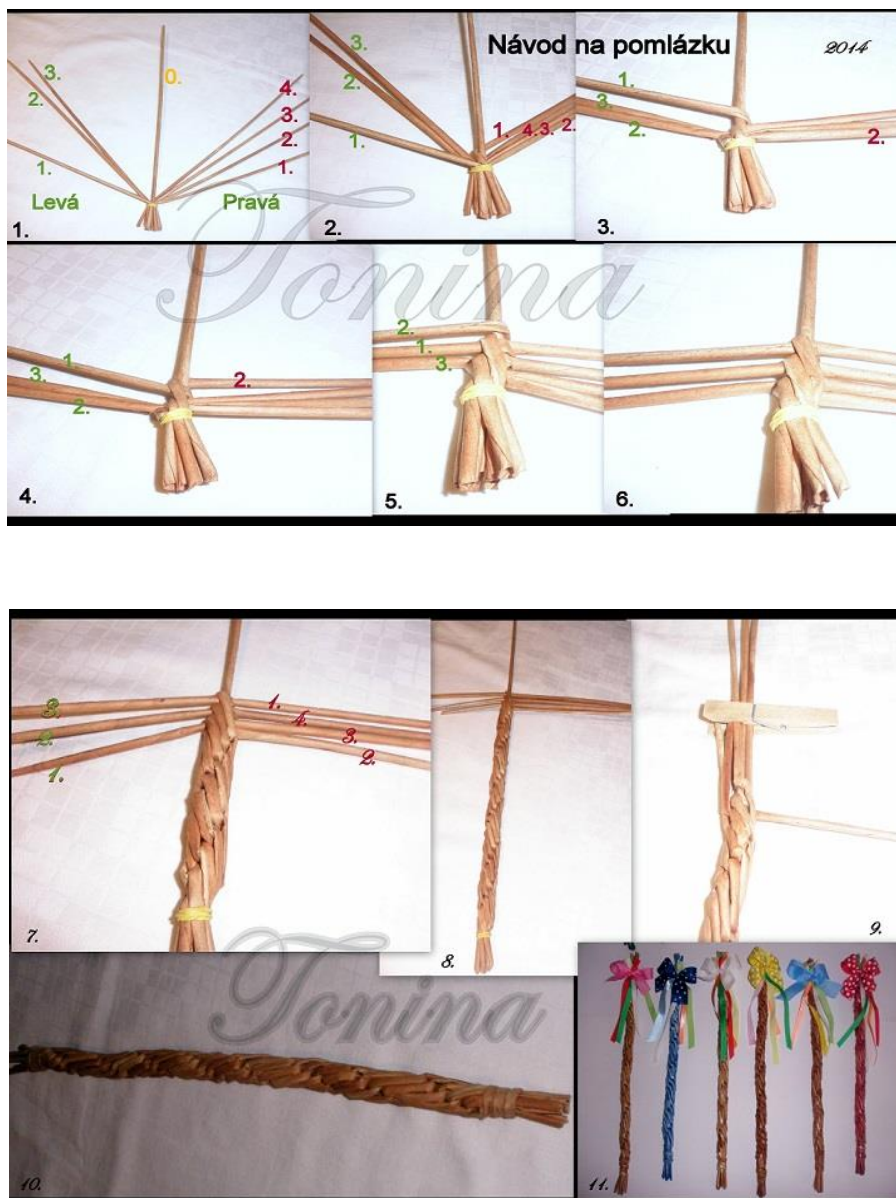
Zastavení druhé

Podle čeho určíme termín Velikonoc podle křesťanské tradice?

(termín Velikonoc je pohyblivý a určuje se podle prvního jarního úplňku, jelikož slunce a měsíc měly od pradávna rozhodující vliv na určování času).

Vlastním svátečním velikonočním dnům předcházeli přísný velikonoční půst, kterým křesťané dávali najevo kajícínost. Ve skutečnosti měl v minulosti zřejmě i své racionální jádro, neboť zásoby připravené na zimu se tenčily a přísný půst je pomohl zachovat o trochu déle. Dlouhé postní období je rozděleno šesti nedělemi, ve kterých se přísný půst dodržovat nemusel. Půst se týkal pouze dospělých, kteří měli jíst dosyta pouze jednou denně a ne pokrmy připravené z masa. V postním období neprobíhaly hlučné zábavy a svatby. Postní období začínalo na Popeleční středě, která následuje po masopustním úterý. Každá ze šesti nedělí má své jméno podle dříve udržovaných specifických rituálů příchodu jara.

Návod na pletení pomlázky

Zastavení třetí

Neděle v období velikonočního půstu

První postní neděle Pučálka (černá). Ženy se v tento den oblékaly do černého na znamení postního smutku. V tuto neděli se jedl pokrm připravený z napučeného a opraženého hrachu – pučálka. Pučálka se mohla osladit medem nebo naopak posolit a opepřit.

Druhá postní neděle zvaná Pražná dostala svůj název podle pokrmu připravovaného z nedozrálého obilí. Nedozrálé obilné klasy se upražily a připravovala se z nich obvykle polévka.

Třetí postní neděle zvaná Kýchavná. V tuto neděli se konala mše, kterou se měl odvrátit mor. Lidé věřili, že kýcháním a následným pozdravem „Pozdrav Tě pánbůh“ se ochrání před nemocemi. Proto v tento den hojně „šňupali“ tabák, aby si kýcháním zajistili zdraví.

Čtvrtá neděle postní zvaná Družebná podle koláčů „družbanců“. Tato neděle dělila půst na dvě poloviny, což bylo důvodem k radosti. Dokonce se mohla mládež sejít a radovat se při menší taneční zábavě. Hospodyně upekly koláče s některým plněním, která děvčata rozdala svým budoucím ženichům a družbovi.

Pátá neděle postní zvaná Smrtná se takto nazývá podle prastarého zvyku s pohanskými kořeny – vynášení smrti. Figurýna Smrtky symbolizovala dlouhou zimu, kterou mládež za obřadního říkání vynesla za vesnici, kde ji hodila do vody. Naši předci věřili, že se tak skutečně zbavili dlouhé a obávané zimy.

Šestá neděle postní zvaná Květná, lidé si připomínali vjezd Krista do Jeruzaléma, kdy byl vítán zelenými ratolestmi. Na tuto upomínku si lidé nechávají posvětit při mši větvičky kočiček. V minulosti je pak doma zastrkovaly za svaté obrázky a kříže. Posvěcené kočičky se stávaly významným léčebným a ochranným prostředkem.

DRUŽBANCE - recept na tradiční koláčky

Jak už název další postní neděle napovídá, budeme se družít. V dobách dávných, kdy se opravdu postní tradice dodržovaly a lidé na sebe byli přísní, byl tento den tak trochu vzácností. Mladí lidé měli povoleno se společně trochu pobavit a nosili po vsi koláče, nazývané družbance. Každý také ke společnému setkání přinesl nějakou svačinu, kterou si všichni společně snědli.

Krátkodobé veselí se líbilo hlavně svobodným děvčatům. Název družebná totiž také souvisí s tím, že v tento den chodili svobodní chlapci se svou družbou do domu, kam chtěli jít na námluvy. Této neděli se také říkalo Středopostní, a to proto, že je vlastně středem celého čtyřicetidenního půstu.

Suroviny

- 500 g polohrubé mouky
- 100 g cukru krupice
- 200 - 250 ml mléka
- 125 g másla
- půl kostky droždí (25 g)
- 1 vejce
- 1 žloutek
- špetka soli
- 1 vejce na potření

náplň

- 250 g tvarohu - nejlepší je vanilkový, již ochucený
- 50 g mletého maku
- 100 ml mléka
- kousek másla
- 50 g cukru
- 100 g povidel
- trochu rumu
- loupané mandle nebo mandlové plátky
- hrozinky

Zastavení čtvrté

Pašijový týden

Poslední týden před velikonočními svátky se nazýval svatý nebo též pašijový. Některé dny v tomto týdnu mají své názvy a v minulosti se k nim vázaly i různé obyčeje.

Modré, někdy Žluté pondělí – patří generálnímu úklidu,

Šedivé úterý – vymetáme poslední pavučiny,

Škaredá středa (Sazometná) – v tento den podle křesťanské tradice Jidáš zradil Ježíše, kněží pálili snítky kočiček, které byly posvěceny předcházejícího roku na Květnou neděli. Vymetaly se komíny. Také se traduje, že bychom se tento den neměli mračit (podle toho, že se Jidáš škaredil na Krista. Mohlo by nám to totiž zůstat a škaredili bychom se na svět celý následující rok. Škaredá středa je prvním dnem ze svatého pašijového týdne.

Zelený čtvrtek – tento den je spojený s Kristovou poslední večeří. Traduje se, že tento den traduje, že zvony odletěly do Říma, jejich zvuk na vesnicích nahradily hrkačky, jimiž obvykle malí chlapci zahánějí Jidáše. Na Zelený čtvrtek zazní zvony naposledy, znovu zazní až na Bílou sobotu. Podle tradice, když zazní zvony naposledy, si máte zacinkat penězi, aby se vás držely celý rok. Někde se zvoní paličkou o hmoždíř, aby stavení opustil hmyz a myši. O zeleném čtvrtku máme v rámci zachování svého zdraví sníst alespoň něco zeleného (špenát, salát nebo oblíbenou nádivku z mladých kopřiv). Pekly se jidáše.

Velký pátek – pátek je dnem, kdy byl podle křesťanské liturgie ukřižován Ježíš Kristus. Je to den smutku. Na připomínku události se po celý den hojně konají mše, lidé drží půst. Tradicí bylo, že se nepracovalo na poli ani sadu, aby se nehýbalo zemí. Nepralo se prádlo, protože by se prádlo namáčelo místo do vody do Kristovy krve. Velkému pátku byla podle lidových tradic přisuzována zvláštní moc, je obestřen mimořádným kouzlem a fantazií. Věřilo se, že se otevírá země a na krátkou chvíli odhaluje poklady v ní ukryté. Pokud by je chtěl člověk získat, nesmí se u nich zdržovat, protože by se za ním země mohla zavřít. Pak by zůstal v podzemí celý rok. O velkém pátku, kdy půst vrcholil, hospodyně na některých místech připravovaly chlebovou polévku nebo brambory s mlékem.

VELKÝ PÁTEK DEŠTIVÝ, DĚLÁ ROK ŽÍZNIVÝ (z Čech)

Bílá sobota – tento den se nese v duchu příprav na slavnost Vzkříšení. Je posledním dnem čtyřicetidenního postu. V dřívějších dobách v tento den hospodyňky zapalovali paškál (silnou bílou zdobenou svíci), která je symbolem Kristova vzkříšení. Na Bílou sobotu večer zaplály tzv. „jidášské ohně“. Oharky z těchto ohňů hospodář pečlivě uložil na trámy ve světnici. Věřilo se, že stavení ochrání před bleskem a požárem. Pletou se pomlázky, barví vajíčka, zdobí se domácnosti, pečou mazance. Bílá barva – symbolizovala v lidových představách smrt a zmar

Boží hod velikonoční – křesťanská tradice praví, že v neděli za svítání vstal Ježíš Kristus z hrobu. Je to nejdůležitější svátek křesťanského kalendáře. Provádí se svěcení velikonočních pokrmů. Boží hod přináší velké hodování po dnech hladovění.

NASTALA NÁM VELKONOC, BUDE LÉTO BRZY, BYLA ZIMA DOSTI ZLÁ, VŠAK MNE TO DOST MRZÍ.

UŽ SME TEN PŮST ODBYLI, VELIKONOC SE DOČKALI (z Hlinecka)

Velikonoční pondělí – červené pondělí – je pohanskou oslavou začátku jara. Muži i chlapci chodí dům od domu a pomlázkami upletenými z mladých proutků šlehají děvčata i ženy přes nohy a vinšují. Za to dostanou malovaná vejíčka a kraslice. Vyšleháním mladými proutky je předání ženám a dívkám část jarní svěžesti a životní síly. V některých vesnicích se šlehal i dobytek, aby byl silný. Víte, že se pomlázce může také říkat dynovačka, binovačka, hodovačka, karabáč, koleda, mrskačka, šlehačka, šmerkust, tatar, žíla a mnoho dalších. O stáří velikonoční pomlázky svědčí vzpomínky pražského kazatele Konráda Waldhausera ze 14. stol.

VELIKONOČNÍ ČAS PŘIŠEL, BUDIŽ Z TOHO KAŽDÝ VESEL, POCHVÁLEN BUĎ PÁN, PŘIŠEL JSEM JÁ NA KOLEDU K VÁM.

Bílá neděle – druhá neděle velikonoční – novokřtěnci nosili toho dne naposledy bílé křestní roucho. Dnes je často dnem slavnostního sv. přijímání.

Zelená velikonoční polévka - recept

jarní bylinky (mladé lístky kopřiv, polníčku, šťovíku, pažitky, petrželky, špenátu), 60 g másla, 100 g hladké mouky, 2 vejce, 150 ml smetany, 50 g žemle, rohlíku nebo veku
Bylinky omyjeme a jemně posekáme. Z másla a mouky připravíme světlou jíšku, zalijeme studenou vodou a pečlivě metličkou rozšleháme. Osolíme a dobře provaříme. Na malém množství másla lehce podusíme nakrájené bylinky a pak je přidáme do provařené jíšky. Necháme lehce přejít varem. Do polévky pak přidáme smetanu s rozšlehanými žloutky. Před podáváním dodáme jemně pokrájenou pažitku a žemličky osmažené na másle.

Špenát z kopřiv - recept

900 g mladých kopřiv, 50 g cibule, 100 g másla, 50 g hladké mouky, 50 ml mléka, 1 vejce, česnek, sůl, pepř

Listy kopřiv dobře propláchneme studenou vodou. Kopřivy pak nadrobno posekáme, spaříme vařící vodou a necháme v cedníku okapat. Cibuli pokrájíme nadrobno, v kastrolu rozpustíme máslo a cibuli lehce osmahneme, přidáme mouku a připravíme cibulovou jíšku. Zalijeme trochou vody s mlékem, metličkou pečlivě rozšleháme a dobře provaříme. Pak přidáme posekané kopřiv. Dochutíme česnekem, utřeným se solí a pepřem, do hotového „kopřivového špenátu“ zamícháme rozšlehané vejce.

Zastavení páté

Tradiční velikonoční pokrmy

O velikonočních se tradičně pečou jidáše, beránci, kynuté mazance, chléb, víno.

Jidáše je zvláště tvarované obřadní pečivo z kynutého těsta. Různé tvary vycházejí obvykle ze stočeného válečku, který symbolizoval provaz, na němž se oběsil Jidáš. Tradovalo se, že jidáš pomazaný medem snědený na Zelený čtvrtek zajistil zdraví. Medu byla přisuzována léčebná a ochranná moc. Jidáš hozený do studny ochránil studnu před vyschnutím. V dřívějších dobách se pečivo nechávalo posvětit při mši v kostele, a pokud si chtěl hospodář pojistit hojnost do dalšího roku, kousek posvěcené dobroty věnoval dobytku, poli, zahradě a studni, aby byla úroda, dostatek vody a ovoce.

Beránek - nábožensky organizovaná tradice Velikonoce se poprvé objevily u Židů, kteří slaví svátky Pesach k uctění Boží pomoci při vysvobození Izraelitů z egyptského otroctví. Každá izraelská rodina obětovala mladého berana a jeho krev se potřely vchody do domů na znamení ochrany. Uchránění, případně ušetření, je překlad hebrejského slova pesach. U Izraelitů symbolizují ovce členy „Božího stáda“, i židovský Bůh je označován za pastýře, který bere své ovce do náručí. V křesťanské tradici je beránek symbolem Božího Beránka, Krista.

Kynuté mazance - Kynuté těsto ve velikonočním pečení znamená růst a sílu jarní přírody.

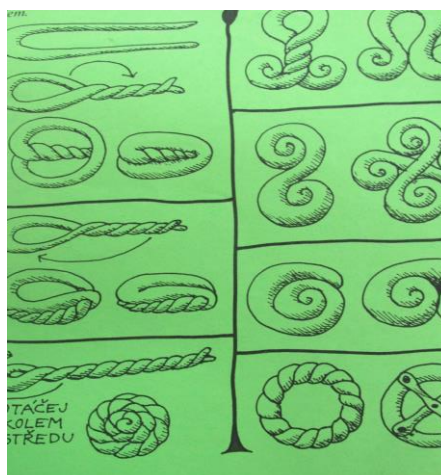
Jidáše - recept

500 g hladké mouky, 50 g změkklého másla, 40 g krystalového cukru, 2 žloutky, 250 ml mléka, 42 g droždí, sůl, mák na posypání, 1 vejce na potřetí

Připravíme kvásek: droždí promícháme s trochou cukru, rozředíme malým množstvím vlažného mléka, přidáme trochu hladké mouky a promícháme, až vznikne řídké těstíčko – kvásek. Necháme vykynout.

Ke zbylé dávce hladké mouky přidáme žloutky, zbylý cukr, sůl, rozpuštěný tuk a zbylou dávku vlažného mléka a vykynutý kvásek. Směs pečlivě promícháme, vypracujeme těsto a necháme vykynout.

Z těsta vyválíme dlouhý váleček, který nakrájíme na 20 malých dílků. Každý dílek rozválíme na tenký váleček o délce asi 35 cm a stočíme jidášky do tvaru spirály (tvar má připomínat stočený provaz, na kterém se Jidáš oběsil). Klademe je na tukem vymazaný smaltovaný plech a necháme ještě 15 min kynout. Jidáše potřeme rozšlehaným vajíčkem a sypeme mákem. Pečeme do zlatova ve středně vyhřáté troubě 20 minut.

Zastavení šesté

Proč je beránek symbol Velikonoc?

Nábožensky organizovaná tradice se Velikonocce poprvé objevily u Židů, kteří slaví svátky Pesach k uctění Boží pomoci při vysvobození Izraelitů z egyptského otroctví. Každá izraelská rodina obětovala mladého berana a jeho krev se potřely vchody do domů na znamení ochrany. Uchránění, případně ušetření, je překlad hebrejského slova pesach.

Velikonoční beránek - recept

200 g polohrubé mouky, 80 g pískového cukru, 2 vejce, ½ prášku do pečiva, ½ vanilkového cukru, 100 ml mléka, 100 ml oleje

Ze všech surovin umícháme těsto. Vlijeme ho do formy na beránka, kterou jsme dobře vymazali a vysypali. Pečeme 25 minut při teplotě 170 °C.

Zastavení sedmé

Co symbolizuje zdobení vajec?

Protože vejce obsahuje zárodek života. Symbolizují zárodečný chaos, ze kterého vznikl svět, nový život, plodnost, úrodu i znovuzrození.

Od pohanských dob bylo vejce bílé nebo později zdobené symbolizují plodnost a nový život. Urážkou pro koledníka by bylo získání výdumku (vyfouklého vajíčka), byť krásně zdobeného. Šikovnější děvčata vajíčka zdobila voskovou batikou nebo vyškrabovanými ornamenty. Zdobená – kreslená vajíčka se stávala ceněnými dárky z lásky. Kraslice nebyly jen obyčejným dárkem, ale měla schopnost k obdarovanému „promlouvat“ nejen nápisy, ale i symbolickými obrázky a ornamenty. K barvení kraslic se používala přírodní i kupovaná barviva. Nejvíce ceněnou barvou byla barva červená. Červená barva se získávala z červené řepy, Cibulové slupky obarví vejce od žluté po hnědou barvu, seno dodá vejcím barvu zelenou a kůra plané jabloně barvu žlutou.

Zastavení osmé

Symbolika barev na velikonočních vajíčkách a stuhách

Původ tradice barvení vajec pochází z velmi dávných dob a nesouvisí s křesťanskou tradicí.

Červená barva – barva, je původní barvou kraslic. Je symbolem lásky, nového života a krve. Podle tradice měla také chránit před démony. Dívky je dávají jen svému milému. Barva vzniká z odvaru ze slupek z červené cibule a octa, červeného zelí, šťávy z červené řepy, šťávy z borůvek a bezinek.

Světle zelená – naznačuje sympatie dívky k chlapci. Symbolizuje mládí, přírodu, jaro, život. Získává se odvarem ze špenátu, olšové kůry, lipového květu nebo mladého žita.

Tmavě zelená – vyjadřuje sympatie dívky k chlapci. Získává se odvarem ze špenátu a olšové kůry. Barva vzniká z lipového květu, kmínu nebo šafránu, případně z odvaru z nakrájeného červeného zelí, vody a octa.

Modrá a fialová – je pro chlapce nadějí. Symbolizují čistotu, víru a svěcenou vodu. Barva vzniká z lipového květu, kmínu nebo šafránu, případně z odvaru z nakrájeného červeného zelí, vody a octa.

Žlutá barva – znamená odmítnutí. Je symbolem světla, slunce, asociuje zlatou barvu z legendy o Kristovi a proměně skořápek vajíčka na zlato. Vajíčka se barví v odvaru z cibulových slupek, vývaru z šafránu nebo mrkvové natě.

Hnědá barva - vzniká z odvaru z dubové nebo olšové kůry; případně ze silnějšího odvaru z cibulových slupek nebo z čaje.

Černá barva - Černě obarvená vajíčka se získávají z roztoku sazí, do kterého se vloží několik rezavých hřebíků nebo ze silného odvaru olšové kůry.

Stejný význam mají i barvy stuh, které dívky vážou chlapcům na pomlázku.

Zdroje:

<http://www.stripky.cz/svatky/velikonoce/.html>

<https://zena-in.cz/clanek/ctvrta-postni-nedele-druzebna>

<http://papirovepleteni.blog.cz/1404/navod-na-pomlazku>

Dagmar Benešová, Omalovánky ornamentů z Podluží, 2. pracovní sešit, 2015

Přišlo jaro do vsi..., 1990, Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích

Velikonoční symbolika, 2019, Globus Bonus, magazín pro věrné zákazníky

Velikonoční pochutnání, 1999, SLS Vysočina

Velikonoční čarování, 2003, SLS Vysočina

